

תולדות עם ישראל

לבתי ספר בחינוך החרדי

הוראות

א. משך הבחינה: שתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון	-	שאלות תלויות קטע	-	(26x1)	-	26 נקודות
פרק שני	-	שאלות נושאים - סוגיות נבחרות בתולדות עם ישראל	-	(18x3)	-	54 נקודות
פרק שלישי	-	שאלות קצרות על מושגים מתוכנית הלימודים כולה	-	(5x4)	-	20 נקודות
סך הכול						100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (26 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 1-2. בשאלה שבחרתם ענו על כל הסעיפים.

1. ועידת אוויאן והשלכותיה

לפניכם שני קטעים העוסקים בתגובות הנאצים על ועידת אוויאן. קטע א הוא דיווח שפורסם בעיתון נאצי בנוגע לתוצאות הוועידה, וקטע ב הוא מתוך ביטאון הס"ס. עיינו בקטעים, וענו על השאלות שאחריהם.

קטע א

"אתמול הסתיימה באוויאן ועידת היהודים ותוצאותיה דלות ביותר. ההצהרות הרשמיות של נציגי ארצות הברית, צרפת ובריטניה עשו רעש גדול של זעקה מוסרית מעניין חיסול הבעיה היהודית בגרמניה. עם זאת, בה בעת ניכרה הסתייגותן של אנגליה וצרפת, כשדובר בנכונותן לקבל אליהן עוד מהגרים יהודים. כמו כן, נציגי ארצות אחרות שבתחילה לא רצו לדבר כלל, הביעו בזה אחר זה את חוסר נכונותם להתיר הגירה יהודית חדשה לתחומן.

נציגי ארצות אירופה הצהירו שארצותיהם הגיעו כבר לרוויה במספר היהודים שבתחומן. כך לדוגמה, נציגי דרום אמריקה דיברו כולם על המבנה החקלאי בארצותיהם שמאפשר הגירה של חקלאים, אך לא של סוחרים או אינטלקטואלים עירוניים. כמה מהם, כמו למשל נציג ברזיל, רמזו כי לעיתים קרובות יהודים נכנסים לתחומי ארצותיהם במסווה של חקלאים, רק כדי לעבור לעיר בהזדמנות הראשונה שתיקרה בדרכם. התירוצים של נציגים אחרים, כמו קנדה, היו מבוססים על מצב האבטלה בארצם, והנציגים האוסטרליים הצביעו על שאיפתה של אוסטרליה לאוכלוסייה אחידה ועל הסכנות מפני הגידול באנטישמיות [אם יגיעו אליה מהגרים יהודים]. הנציג האנגלי אמר בנוגע לאפשרות של קליטת יהודים במושבה האפריקנית קניה כי זה תלוי בהתפתחויות שונות. מעצמות קולוניאליות אחרות כמו בלגיה והולנד לא הזכירו כלל את המושבות שלהן, או שהצהירו שהן לא מתאימות למתיישבים לבנים".

(מעובד על פי תרגום של בית הספר המרכזי להוראת השואה, יד ושם, Voelkischer Beobachter, 13 July 1938)

קטע ב

"המציאות והאמת הן שאותם 'דמוקרטים מדופלמים' [נציגי המדינות המערביות] מיטיבים להכיר את 'השאלה היהודית' [מילת קוד של הנאצים שנגעה לשאיפתם להרחיק את היהודים מן החברה]. נשים לב להוראות ההגירה שלהם ולרתיעתם מפני כניסת יהודים. ניווכח כי הם מסיקים מסקנות מעשיות על רקע הבנתם את 'השאלה היהודית'. לפיכך, צעקתם היא מבחינתנו סתם רעש תמידי, שאי אפשר יותר להגבירו. נביא עתה את 'השאלה היהודית' לפתרונה המוחלט משום שהדבר הכרחי, משום שאין אנו שומעים עוד לצעקת העולם, ומאחר שבעצם שום כוח בעולם לא יכול עוד למונענו מכך. התוכנית היא ברורה, לאמור: הרחקה מוחלטת, הפרדה גמורה! משמעותה היא לא רק הרחקת היהודים מכלכלת העם הגרמני, משמעותה רבה הרבה יותר! אין לדרוש משום גרמני שימשיך לחיות תחת גג אחד עם יהודים שהם אויבים בנפש של העם הגרמני. על כן, יש לגרש את היהודים מתוך בתינו ומתוך רובעי המגורים שלנו ולשכנם בגושי בתים או רחובות, שם יהיו בינם לבין עצמם ומגעם עם גרמנים יהיה מצומצם ככל האפשר. יש לסמנם בסימני היכר, וכן לשלול מהם את הזכות להיות בעלי בתים או בעלי קרקעות או שותפים לבעלות מעין זו בגרמניה".

(מעובד על פי מאמר מעיתון הס"ס 24/11/1938, "יהודים, מה הלאה?" מתוך: "השואה בתיעוד – מבחר תעודות על חורבן יהדות גרמניה ואוסטרייה, פולין וברית המועצות", בעריכת י' ארד, י' גוטמן, א' מרגליות, הוצאת יד ושם, ירושלים תשל"ח, עמ' 97-98)

(שימו לב: סעיפי השאלה בעמוד הבא.)

- א. על פי מה שלמדתם, הציגו מהי ועידת אוויאן (יולי 1938). (4 נקודות)
- ב. בשני הקטעים הנאצים מציינים את הצביעות המוסרית שאפינה את המדינות שהשתתפו בוועידה. על פי טענתם של הנאצים בשני הקטעים, הסבירו במה התבטאה צביעות זו (הסבר אחד). הציגו מקטע א שתי דוגמאות המאששות (מוכחות) את טענת הנאצים בנוגע לצביעות זו. על פי קטע ב, הסבירו מדוע היה חשוב לנאצים להדגיש בתעמולתם את הצביעות של המדינות שהשתתפו בוועידת אוויאן. (12 נקודות)
- ג. היסטוריונים רבים טוענים כי התוצאות של ועידת אוויאן היו בבחינת מתן "אור ירוק" לנאצים להחרף את מדיניותם נגד היהודים. על פי קטע ב, הדגימו טענה זו. על פי מה שלמדתם, הציגו את האירועים ב"ליל הבדולח" (נובמבר 1938), שבהם באה לידי ביטוי ההחרפה במדיניות הנאצים נגד היהודים. (10 נקודות)

2. תקופת הצנע

לפניכם שני קטעים הנוגעים לתקופת הצנע. קראו את שני הקטעים, וענו על השאלות שאחריהם.

קטע א

גדלו ירקות ליד ביתכם

אזרחים בישראל,

ימות הגשמים חולפים, עונת האביב מתקרבת. החקלאים ברחבי הארץ דרוכים במאמצייהם לזרוע ולעבד שטחי קרקע נרחבים, דגן וקטניות למיניהם, לנטוע עצי פרי ולגדל ירקות. יש יסוד לקוות כי יבול שדויתנו יספק מחסורנו לקיים הרפת והלול, כדי לספק חלב וביצים לכלכלת אוכלוסיית הארץ. לעומת זאת אין אנו בטוחים עדיין כי החקלאים הוותיקים והחדשים יצליחו במאמצייהם לספק את כל הירקות לכל עונות השנה די הצורך לארץ כולה. אין קצב התפתחותו של משק הירקות מדביק את הצריכה של העלייה ההמונית הגדולה והברוכה. עלינו בעוד מועד לטכס עצה ולחפש תיקון למצב. רצוננו חזק להגיע למצב של שפע בירקות. הדבר אפשרי ותלוי בכל אחד מאיתנו. אין הכרח להשליך יתבוננו על הזולת. כל אשר לו חלקת אדמה קטנה על יד ביתו או צריפו, יכול לגדל ירקות לכלכלת משפחתו. שטח בן 100 מטרים רבועים מטופחים באהבה יספק מזון טרי ובריא לשולחן הבית. לכן אני קורא לכל התושבים בעיר ובכפר לגשת מייד לעיבוד כל חלקת קרקע בסביבתם, לזרעה ולשותלה ירקות. משרד החקלאות והמועצות המקומיות מוכנים להושיט לכם מלוא עזרתם בעצה ובהדרכה, בהמצאת שתילים וזרעים וחומרים אחרים. פנו מייד אליהם כל אחד ביישובו. הגינה תעניק תגובתה וברכת האדמה כי תעלה על שולחנכם תמנע מעקרת הבית ומהציבור כולו מצוקת העמידה בתור. האדמה מצפה לידכם הנאמנה, הושיטו לה יד.

לוי אשכול

שר החקלאות והפיתוח

ירושלים, אדר תשי"ב

(מעובד על פי אוסף הכרוזים והכרזות של הספרייה הלאומית, V2130/11)

(שימו לב: סעיפי השאלה בעמוד הבא.)

קטע ב

תחילה התקבלה מדיניות הצנע בהבנה ואף באהדה. כך לדוגמה נכתב באחד העיתונים: "מדינה ענייה, כדרך איש עני, חייבת להסתפק במועט. זוהי משמעותו של הצנע". ואולם, לאחר זמן קצר החלה התמונה להשתנות: האזרחים נדרשו להשתמש בפנקסי "הנקודות" כדי לקבל את המצרכים שהקציבה הממשלה, והשימוש בפנקסים האלה יצר תסבוכות בירוקרטיות וגרם להיווצרות תורי ענק בכל מקום. אפילו ההמתנה לתחבורה הציבורית הבין-עירונית נמשכה לא פעם שעותיים ולעתים שלוש שעות. כמו כן נשמעו טרונות כי הממשלה החליטה באופן שרירותי על "סל מזון" בלי להתחשב בטעמים, במנהגים ובאופיין של עדות ישראל השונות. הניסיון לבלום את "השוק השחור" המתפתח הוביל לפיקוח (מטעם הרשויות) שירד לחייהם של האזרחים. חיפושים חוזרים ונשנים באוטובוסים אחר עופות וביצים שהוברחו מהמגזר החקלאי לערים גררו תחושות קשות של "מדינת משטרה". אין תמה אפוא שרוב הנוסעים, אף אלה שלא היה להם קשר להעברות בלתי חוקיות, הקשו ככל יכולתם על הפקחים, ותופעות של "קרקור תרנגולות" קולקטיבי, כדי להסתיר את העופות האמיתיים, היו מחזה שכיח באוטובוסים של ישראל בשנות הצנע. ההתערבות הממשלתית כמעט בכל תחום העיקה ולעיתים אף הציקה.

(מעובד על פי מ' נאור [עורך], עולים ומעברות 1948–1952, עמ' 99–103, יד יצחק בן צבי, ירושלים תשמ"ו)

א. בשנים הראשונות לאחר קום המדינה הונהגה מדיניות הצנע מכמה סיבות, בין השאר עקב המחסור בתוצרת חקלאית.

הציגו שתי סיבות למחסור: סיבה אחת על פי קטע א, וסיבה אחרת על פי מה שלמדתם.

על פי מה שלמדתם, כתבו כיצד מדיניות הצנע סייעה בהתמודדות עם המחסור בתוצרת חקלאית.

(8 נקודות)

ב. על פי קטע א, ציינו מה הייתה ההצעה של הממשלה בניסיון להתמודד עם המחסור בתוצרת חקלאית.

לדעתכם, האם הצעה זו הייתה יכולה להתאים לכל האזרחים בישראל? בססו את תשובתכם על המידע המובא בקטע.

(6 נקודות)

ג. בעקבות מדיניות הצנע החל להתפתח בארץ "שוק שחור".

הציגו שתי בעיות שהתעוררו עקב התפתחותו של "השוק השחור" בארץ – בעיה אחת על פי קטע ב ובעיה אחרת

על פי מה שלמדתם.

על פי קטע ב, הציגו בעיה נוספת שהתעוררה על רקע מדיניות הצנע מלבד התפתחותו של השוק השחור.

על פי מה שלמדתם, הציגו בעיה ייחודית שנגרמה לציבור שומר המצוות עקב מדיניות הצנע.

על פי מה שלמדתם, הציגו סיבה אחת להפשרת מדיניות הצנע.

(12 נקודות)

פרק שני (54 נקודות)

ענו על שלוש מן השאלות 3-6 (לכל שאלה – 18 נקודות).

3. תנועת החסידות

- א.** הציגו שלוש תוצאות של פרעות ת"ח-ת"ט, המבטאות את ההידרדרות במצבן של הקהילות היהודיות. (6 נקודות)
- ב.** כתבו שלוש מפעולותיו של הבעל שם טוב (הבעש"ט) בשני תחומים שונים (סך הכול – שלוש פעולות). (6 נקודות)
- ג.** ציינו מיהו "בעל התניא".
- תארו שתיים מפעולותיו להפצת החסידות.
- הסבירו את עמדתו בנוגע למלחמת רוסיה-צרפת.
- (6 נקודות)

4. יהדות ארצות האסלאם

- א.** תארו את מבנה הקהילה היהודית בשתיים מארצות האסלאם. (6 נקודות)
- ב.** הציגו את פועלו של רבי רפאל ברוך טולידנו בתחום החינוך במרוקו ובארץ-ישראל. מלבד פועלו בתחום החינוך, היה הרב טולידנו מעורב בענייני ציבור במרוקו ובארץ-ישראל. הציגו שתי דוגמאות המבטאות קביעה זו. (6 נקודות)
- ג.** הסבירו את שלושת המושגים שלפניכם בהקשרם ההיסטורי: חוקי עומר, כתר ארם צובא, חכם באשי.
- (6 נקודות)

5. ארץ-ישראל בשנים ת"ק-ת"ר (1740-1840)

- א.** הציגו שלושה קשיים ייחודיים של היישוב היהודי בגליל בשנים אלה (לדוגמה, בצפת). (5 נקודות)
- ב.** רוב היהודים שחיו בארץ-ישראל התרכזו בארבע ערים שכונו "ערי הקודש". ציינו את שמות ארבע הערים האלה, וכתבו כיצד התמודדו היהודים בארץ-ישראל עם המצוקה הכלכלית. בחרו באחד מממשיכי דרכו של הבעל שם טוב (הבעש"ט), וכתבו כיצד הוא תרם להתפתחות היישוב היהודי באחת מארבע ערי הקודש. (7 נקודות)
- ג.** הציגו שלוש פעולות של רבי ישראל משקלוב למען היישוב היהודי – אחת בתחום הרוחני, אחת בתחום הכלכלי, ואחת בתחום נוסף. (6 נקודות)

6. היישוב החדש

- א.** ציינו והסבירו שני גורמים לעליית יהודים לארץ-ישראל בעלייה הראשונה, ושני גורמים לעלייתם בעלייה השנייה (סך הכול – ארבעה גורמים). (6 נקודות)
- ב.** ציינו שני תחומים שבהם סייע הברון רוטשילד להתפתחות היישוב החדש בתקופת העלייה הראשונה. הציגו דוגמה אחת לתרומתו של הברון רוטשילד בכל אחד מן התחומים שציינתם. הסבירו מדוע התעוררה ביקורת על ניהול המושבות בתקופתו של הברון רוטשילד. (7 נקודות)
- ג.** הציגו מאפיין אחד של העולים בעלייה השנייה, וכתבו שתי השפעות של העולים בעלייה זו על היישוב היהודי בארץ. (5 נקודות)

פרק שלישי (20 נקודות)

ענו על ארבע מן השאלות 7–11 (לכל שאלה – 5 נקודות).

7. ציינו מי ייסד את ישיבת וולוז'ין, וכתבו שתי פעולות שעשה כדי לרומם את מעמדם של תלמידי הישיבה.
8. הציגו שלוש פעולות של הרב אליעזר אלפנדרי "הסבא קדישא", לחיזוק הדת: שתי פעולות בעיר קושטא ופעולה אחת בעיר אחרת.
9. כתבו מהו הסכם השילומים, והציגו נימוק אחד בעד החתימה על הסכם זה ונימוק אחד נגד החתימה עליו.
10. כתבו שני הישגים מידיים של מבצע קדש, והציגו את הסיבה שישאל החליטה לסגת מחצי האי סיני.
11. הסבירו מהי האמנה הפלסטינית, והציגו שני סעיפים מאמנה זו.

בהצלחה!